

САТАНСКИ РЕАЛИСТА

Мирољуб Јоковић

Кад се у једној култури појављују сабрана дела неког књижевног ствараоца, онда је то вишеструки догађај . Сабрана дела, по логици ствари, добијају прегатоци који су у неком смислу обогатили књижевни израз на одређеном језику, сабрана дела су знак да је један стваралачки корпус завршен, да се он битније не може променити, а сабрана дела су и аксиолошки знак, њих не добијао било ко, него они најбољи, најзанимљивији, најпровокативнији, они чији се индивидуални таленат препознаје у поретку традиције. У крхотинама српске културе, у овом сегменту култивисања националног језика и традиције, све се променило, тачније речено анархични живот српског друштва савршено се пресликава на књижевни живот, па уместо да имамо стратегије и планове за уношење реда у окопавање књижевних леја српских књижевних стваралаца, све је препуштено сналажењу.

На почетку двадесет и првог миленијума из српске књижевности нестало је неколико врхунских стваралаца, али је само песник Новица Тадић добио лепо урађене сабране песме. Напор песникових пријатеља и издавача за сваку је похвалу, један од најзначајнијих српских песника на прелазу два несретна века добио је оно што је сан свих уметника: сабрана дела као бесмртни белег особеног култивисања српског језика.

Породица и пријатељи, који су приредили сабрана дела, унели су у пет књига све што је песник за живота објавио, али су завирили и у његову песничку радионицу, па се у сабраним делима нашла и оставштина, као и грађа за песникову библиографију. По логици ствари, читалац који буде трагао за аутопоетиком овог врсног песника, морао би обратити дужну пажњу на неколико инспиративних текстова Новице Тадића. У Првој књизи сабраних песама, налазе се један занимљив текст "Белешке о мојим

књигама” у којима песник у лапидарним реминесценцијама говори о својим књигама. У четвртој књизи постоји текст ”О писању и поезији” који је приређивач Драган Хамовић, уз песникову сагласност, саставио из интервјуа које је Новца Тадић у периоду од 1994, до 2008. године давао разним српским новинарима.¹ Пета књига садржи ”Записе” из песникове оставштине. Прецизније обресе песничке поетике Новице Тадића могуће је наћи и у текстовима аутопоетичке природе, тамо где песник пева о сопственој поезији, а број песничких текстова ове врсте није мали.

Општа карактеристика поезије на рају 20. и почетком 21. века јесте отклон од метафизике и приклањање феноменологији свакодневице, апострофирање онтологије. Феноменологија свакодневице може бити национално обојена, културолошки осенчена, лишена било каквих традиционалних премиса или просто засићена предметном стварношћу. Онтологија песничког текста, начин његовог тумачења и функционисања у свету појавних ствари јесте оно тематско чвориште које о овом помаку најбоље сведочи. Лингвистичка и формална својства песничких текстова јесу оно на чему песници највише раде зато што је то њихов специфични знак препознавања на оси дијахроније, простије речено то је њихова песничка лична карта. Са лингвистичке тачке гледишта, песничка писма могу сезати у разним правцима, од крика па до фантастике, преко онеобичавања историјских наслага које сваки језик има. Аспект тона,

¹ Приређивачи би морали схватити да нико нема право да преправља текстове интервјуа, па ни аутори који су на постављена питања дали одговоре. Интервју као публицистичка врста, припада колективном аутору, ономе који поставља питања и ономе који даје одговоре, дакле реч је о дијалошком облику. За успех интервјуа колико је значајан новинар са својим питањима толико је значајан и уметник са својим одговорима. Уосталом, ако желимо да видимо песниково лице, његову петику и антрополошко поимање света, ако желимо да сагледамо какав је као аутор и у једном другом жанру, а не само у песмама, онда је најбоље у сабрана дела укључити целокупне интервјуе. Ако интервјуи морају да се разбијају због смањења издавачких трошкова и да се апострофирају интервјуисани зарад поетичких циљева, онда се неспоразуми ове врсте могу избећи тако што ће се навести извори из којих се текстуални сегменти преузети. Због ових пропуста приређивача др Драгана Хамовића, читалац сабраних песама стећи ће утисак да је Новица Тадић имао изграђену теоријско поимање песништва, а то једноставно није тачно, ова песничка природа сва је противуречностима, у фрагментима, у интелектуалним ерупцијама, њему је страна свако теоретисање. Зар песник у једном запису не каже иронично да ”ко прочита Хегела има потпуно право да умре”? Дакле, забрањено је учитавати значења у туђе текстове, то је азбука сваког приређивачког посла.

нагласка, мелодије - то је нешто чему песници поклањају велику пажњу. Патетика јесте моћно средство песничких текстова и комуникације са читаоцима, али песници су на прелазу 20. и 21. века спознали да су оманули сви вредносни системи, да патетика није више моћна као што је била, па је уступила место једном другом односу према свету, а то су иронија и сарказам. Иронија је одбрана од бесмисла, од политизованог језика, лажи која је премрежила свет, иронија је средство освежавања језика, његовог подмлађивања, она нам пружа илузију да се корумпирани свет може променити. Тамо где има ироније и сарказма, тамо има и песника, а не само хроничара зла савременог света.

Има још много занимљивих карактеристика поезије на прелазу 20 у 21 век. Српска песничка мапа прави је полигон озбиљних експеримената и подухвата у овом периоду, а песничко писмо Новице Тадића једно је од најоргиналнијих и најособенијих језичких пројекција у њој.

На основу интервјуа, записа из оставштине, на основу коментара сопственог песничког писма, на основу чињеница које знамо из песникове биографије, на основу песама са нескривеним аутпоетичким призвуком, можемо конкретно показати због чега је за овог ствараоца писање првенствено било преживљавање, а не преношење поруке. Познавао сам овог човека дуги низ година, истина, нисмо били интимуси ни у *Књижевној речи*, где је био уредник поезије, ни током његовог уредниковања у Издавачком предузећу Рад. Био је радознао као стваралац, носио је неку стигму проклетства, страховите усамљености и повучености и, усудио бих се рећи, да је у томе налазио и неко задовољство. Сећам се, као да је било јуче, да неког типа, који га је на плажи у Будви покосио глисером, поцепало му пропелером раме, надлактицу и готово га заувек обогалио, никада није призвао правди. Никако ми није улазило у главу да је у овом случају своје страдање прихватио са резигнацијом зато што је преступник имао заштиту у политичком врху. Себе је сматрао мучеником. Хођао је овим стварним, али је стварно живо у оностраном свету, у свету својих кезилића, тамних пењача, скакутана, акрепа. Између његовог невеселог живота и његове поезије, заиста је постојао знак једнакости, ма колико то некоме изгледало чудно. Негде је његово биће било страховито истраумирано, али нико од

нас није зна шта га је то толико испрепадало. Примао је ударце и трпео понижења, али на зло никада није одговарао злом. На почетку песничког проваљивања у свет оглашавао се криковима, разговарао са огњеним кокошкама, квочкама, слушао шкргуте и гласове демона који воле собне просторе. У његовом животу није било ничег позерског. Свет му је на почетку био празан простор, бог огромни инсекат (пазите, писао је ову именицу малим почетним словом!) а он је личио на биће кога се требало клонити јер је био налик на оне који иду улицама и сами са собом говоре. Касније се променио и вема се често у општој несрећи обраћао Богу (сада је и његово име писао великим почетним словом), зато што је спознао да је Бог коректив прокелтства, зла, алфа и омега постојања, да је тамно искуство људи, жуђени дом далеко, а очајање свеprisутно. Имао је својих помрачења и излива несреће. За оно мало времена колико сам стигао да га упознам, стално сам путовао по свету, уочио сам да је необично ценио песничка писма фантастичког, критичког и егзистенцијалног набоја, али писма која су имала призив ироније, док је песничка писма своје сабраће која су укоренења у националну традицију одбацивао, да не кажем презирао. Није волео песничка писма која залазе у идеолошке и историјске катакомбе или су фондирана на националним талабасима, али је зато ценио песничка писма која спајају молитву и плач, писма кроз која се оглашавају говори мученика. Веровао је да се свет и зло у њему не могу протумачити рационалним језиком, него језиком наслућивања, слика, дескрипције и наратије. Знао је да се ђаво не да објаснити научним језиком, али веровао је да му се можемо приближити песничким. Исто би се могло рећи и за зло. Ма колико да је одлазио у нестварне пределе, пределе акрепа и утвара, рекло би се да му је непосредна стварност била исто тако фамилијарна, а то се пре свега односи на хронотоп града као метафоре пакла у коме станују чудовишта. Сатански реализам, обезличења, изобличења, бесмисао, паразнина, одсуство вере, милосрђа, сапатње, естетизовање зла, онострани свет, покајничко призивање Свевишњег, темељна егзистенцијална контрадикторност, месарске куке, невољени живот у сулудом и обесмишљеном свету, стишана емотивност, маргинална позиција његовог лирског субјекта, растројство, нестајање, уклетост,

фрагментарност, ејдетске слике, сарказам, иронија, окрутне игре малих демона, немилосрдни егзекутори, град као пакао, као казан, свет као мучеништво, заслепљене убице и ревносни гробари, уз већ помињана демонска бића – ето, то је аутентични исказ, предметни свет, ето, то је писмо Новице Тадића, песника који је био заглаван у бесмисао савременог света. Не верујем да ће ико икада ове песме учити напамет, као што смо то радили са великим светским и националним песницима, али сам убеђен да ову визију страдања и апокалипсе савременог света нико никада не може заборавити или превидети, а за трајање у свету песништва то је више него довољно.

Много пута сам наишао на људе који мисле да је писање поезије једна лудичка делатност без сврхе и циља. Бавити се поезијом значи веровати да људски језик има посебних моћи и могућности. Поезијом се допире до суштине света, поезијом се припитомљава његова трансцендентна димензија. Њена величина лежи у оној моћи да се најзамршеније ствари кажу са мало речи, да тишина (о, како су усамљеност и тишина спојиве, о, како је тишина страшна!) буде речитија од вербалне мељаве, да звук и семантика буду у савршеној кореспонденцији. Тадић је студирао филозофију и мора да је читао Хајдегера и мора да су му његови погледе на поезију и језик поезије били познати. Припадао је оној групи песника која никада није стремилa савршенству: тамо где има импулсивности и анархичности, тамо где је све фрагментарно, мозаично, тамо где је све тренутни запис, тамо где веје егзистенцијални страх и зебња, тамо где иронија и сарказам праве хладовину значењу, тамо нема савршености. Новица Тадић никада није залазио у сиве зоне моћи, нити је жудео за славом, похвалама и парадама, а то што су га стизале и неке награде за мисију којој је свом душом био одан, то само сведочи да му је поезија била онај чаробни брег претрајавања на ветрометини егзистенције, да су то многи и себе препознали у његовим стиховима. Надгорњавање са кнезом таме, вербално надвладавање духова злобе, били су Тадићев одговор на смисао писања у времену када се све уротило против поезије, у времену страховите инфлације речи, где су ђаволани крадуцкали од анђела, а злолики навлачили образину добротвора. Како је овај песник

видео да је време будућности страшно, да су идеолошке наде кржаве магле, да више нећемо сањати, да ћемо једни другима пити крв уместо воде, да је тешко наћи скромно место у помахниталом свету, да све реке теку од сузе до сузе, да Богу најчешће певају лажљиви празнословци, то ће за сваког читаоца ових стихова бити изазов, али овој осетљивој и меланхоличној души није било лако "у мучилиштима, код вражијих шегрта" који увелико припремају Антихристов долазак. Свет је, како је то Шопенхауер говорио, једна велика долина плача у којој сви плачу поред својих срушених зидова. У њој је и Тадић засигурно плакао. Разоткривајући бесмисао савременог света, његово расуло и зло које је прекрило земаљску куглу, Тадић је кроз стихове често признавао да је и његов ум био у расулу и пометњи. А ко у овој ситуацији није био? На крају крајева, ова сабрана дела, односно сабране песме, ваља имати у својој библиотеци, зато што се у њима ништа не прикрива метафизичким категоријама, зато што у њима нема лековитих даљина нити врхова под снегом, зато што у њима ништа није прећутано, зато што сви одлазимо кроз речи у једном правцу, а то је пут у бесконачно, зато што је земља ђаволов посед, зато што јесен дође свему.